

fâ'ı (Kahire 1355; Bağdat 1969, 1981; Beyrut 1991), Habîb (Hüseyin) el-Hasenî doktora tezi olarak hazırlayıp (1973, Kahire Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi) *es-Serî er-Reffâ' hayâtühû ve şî'ruh* adıyla neşretmiştir (I-II, Bağdat 1976). 2. *el-Muhib ve'l-mahbûb ve'l-meşmûm ve'l-meşrûb*. Konularına göre düzenlenmiş bir şiir antolojisi olup sevgili tasvirleri, aşk şiirleri, koku ve çiçek tasvirleri, şarap isim ve tasvirleri olmak üzere dört ana bölümden oluşur ve daha çok Ernevî dönemiyle muhdes şairlerden seçmeleri kapsar; İslâm öncesi dönemden seçmeler azdır. Antolojinin bir kısmı "Teileton von Misbâh Galâvuncî, Mukaddimetü *Kitâbi'l-Meşmûm* li's-Serî er-Reffâ" adıyla neşredilmiş (*et-Türâşû'l-'Arabî*, XV-XVI [1984], s. 154-166), daha sonra I-III. ciltleri Misbâh Galâvuncî (Dimaşk 1406/1986), IV. cildi Mâcid Hasan ez-Zehbî (Dimaşk 1407/1987) tarafından yayımlanmıştır. 3. *Kitâbü'd-Deyyire* (Yâkût, XI, 185; İbn Hallikân, II, 362).

Serî er-Reffâ hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Mustafa Şa'bân Abdüh, *Seyfiyyâtü's-Serî er-Reffâ'* (1984, yüksek lisans tezi, Kahire Üniversitesi); Muhammed Âyetullah Cebbârî, *et-Teşbih fi Şî'ri's-Serî er-Reffâ'* (1986, yüksek lisans tezi, Medine, el-Câmiatü'l-İslâmiyye); Muhammed Abdülazîz el-Hinnârî, *Şî'rû's-Serî er-Reffâ' fi dav'i'l-meşkâyi'si'l-belâğriyye ve'n-naqdîyye* (Kahire 1985); Tefîk Yûsuf Hadîr, *es-Serî er-Reffâ': Hayâtühû ve şî'ruh* (1985, yüksek lisans tezi, Saint-Joseph Üniversitesi [Beyrut]).

BİBLİYOGRAFYA :

Serî er-Reffâ, *Divân*, Kahire 1355, s. 248-249; a.e. (nşr. Habîb Hüseyin el-Hasenî), Bağdat 1981, 41, 51, 63, 131, 133, 138, 143, 194, 197 numaralı şiirler, ayrıca bk. neşreden giriş, I, 189-208; Kûşâcîm, *Divân* (nşr. Nebevî Abdülvâhid Şa'îlân), Kahire 1417/1997, neşreden giriş, s. 19-41; Hâlidîyyân, *Divân* (nşr. Sâmî ed-Dehhân), Beyrut 1412/1992, s. 31-32, ayrıca bk. neşreden giriş, s. 10-18, 169-172; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flügel), s. 169; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Yetimetü'd-dehr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1375-77/1956-57, I, 181; II, 118-120, 137-214; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, II, 118-119, 184-186, 199-201; XI, 194; Ali b. Hasan el-Bâherzî, *Dümyetü'l-kaşr* (nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv), Kahire 1968, I, 528-529; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 78; Muhammed b. Gâlib er-Rusâfî, *Divân* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1403/1983, 64 numaralı şiir; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XI, 182-189; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü'l-taleb* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1409/1989, IX, 428-435; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 359-362; Brockelmann, *GAL*, I, 90-91; *Suppl.*, I, 144; Yûsuf Emîn Kasîr, *es-Serî er-Reffâ'*, Bağdat 1956; A'yânü's-Şî'a, VII, 194-217; W. P. Heinrichs, "al-Sarî al-Raffâ", *EL²* (Fr.), IX, 58-59.

İSMAİL DURMUŞ

SERÎ es-SAKATÎ

(السري السقطي)

Ebû'l-Hasen Serî b. el-Mugallis es-Sakatî
(ö. 251/865)

Bağdatlı ilk sûfilerden.

155'te (772) Bağdat'ın Kerh semtinde doğdu. Babasının hurdacılık (sakatî) mesleğini devam ettirerek geçimini sağladı. Hayatının ilk döneminde hadis tahsil etmek için Mekke'ye kadar uzanan seyahatlerde bulundu. Tasavvuf yolunu tutmasında üstadı Ma'rûf-i Kerhî ile Habîb er-Râî'nin etkisi vardır. Rivayete göre Ma'rûf-i Kerhî yanında yetim bir çocukla Serî'nin dükkânına gelmiş, ondan çocuğu giydirmesini istemiş, isteği yerine getiren Serî, Ma'rûf-i Kerhî'den aldığı duanın bereketiyle zühd yoluna girmiş, bir başka rivayete göre ise Habîb er-Râî'ye dervişlere harcanmak üzere 10 akçe vermiş, Râî'nin duası üzerine gönlü dünyevî ilgilerden soğumuş ve tasavvufa yönelmiştir (Hücvîrî, s. 137; Ferîdüddin Attâr, s. 355). Ma'rûf-i Kerhî ve Hâris el-Muhâsibî ile Bişr el-Hâfî gibi dönemin ünlü sûfilerinin sohbetinde bulunan Serî es-Sakatî, Cüneyd-i Bağdâdî'nin dayısı ve üstadıdır. Menkıbeleri, sözleri ve fikirleri genellikle Cüneyd tarafından nakledilmiştir.

Bağdat'tan kuzey bölgelerine yaptığı seyahatler sırasında Serî es-Sakatî birçok sûfî ile tanışma imkânı buldu. Abadan'da Basra tasavvuf ekolüne mensup sûfilere ait bir zâviyede riyâzete girdi. Yolculuk esnasında karşılaştığı Ali el-Cürcânî ona Suriye'ye gitmesini tavsiye etti. Suriye'de İbrâhîm b. Edhem'in fütûvvet ve ihlâs temelli tasavvuf anlayışını devam ettiren sûfilerden etkilendi. Bir süre Dimaşk, Remle, Kudüs ve Tarsus'ta ikamet etti. Altmış yaşlarında iken o bölgede Bizanslılar'a karşı cihada katıldıktan sonra 218 (833) yılında Bağdat'a yerleşti ve hayatının sonuna kadar burada yaşadı. Serî es-Sakatî'nin kabri Bağdat'taki Şûnîziyye Kabristanı'nda Cüneyd-i Bağdâdî'nin yanbaşındadır.

Serî es-Sakatî Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Saîd el-Harrâz, Ebû'l-Hüseyin en-Nûrî, Semnûn b. Hamza, İbn Mesrûk gibi Bağdatlı ve Horasanlı; Ali el-Gadâirî ve İsmâîl b. Abdullah eş-Şâmî gibi Suriyeli sûfilerin önderi ve döneminin en başta gelen şeyhlerindendir. Sülemî sonraki sûfilerin çoğunun Serî'nin yolunu tuttuğunu söyler (*Tabaqât*, s. 48). Ebû Nuaym el-İsfahânî ve Ferîdüddin Attâr onu ilim, hikmet, mürüv-

vet, muhabbet, mârifet ve şefkat ehli bir sûfî olarak tanıtır (*Hilye*, X, 48; *Tezkiretü'l-evliya*, s. 354).

Zühd ve takvâsı ile bilinen Serî es-Sakatî helâllığı şüpheli olan şeyleri yemekten ve kullanmaktan hassasiyetle kaçınır, dini geçim yolu haline getirenleri şiddetle kınar (Sülemî, s. 52; Ebû Nuaym, X, 117), müridlerine, "Dininin selâmette, bedeninin rahatta olmasını isteyen inziva köşesine çekilsin" diyerek (Sülemî, s. 50) uzletî tercih etmelerini öğütler, ticaretle meşgul olanların gönüllerini bir an bile Hak'tan ayırmamalarını tavsiye eder, el emeğiyle geçinmelerini, gıdası şüpheli olan kimsenin kalbine ilâhî nurun yansımayacağını söylerdi (*a.g.e.*, s. 54). Sırt üstü yatmayacak, ayağını kible tarafına uzatmayacak kadar Hak karşısındaki edebe riayetkârdı (Ferîdüddin Attâr, s. 355). Kaynaklarda günaha düşmekten sakınarak kendini daima murakabe eden, öldükten sonra toprağın naaşını kabul etmeyeceği endişesiyle kimsenin kendisini tanımadığı bir yerde ölmeyi arzu edecek kadar riyadan kaçınan, oldukça mütevazî (Sülemî, s. 53); "Keşke herkesin üzüntüsünü ben çeksem de onlar rahatlasa" diyerek başkalarını kendine tercih eden bir sûfî olduğu belirtilmektedir. Nitekim bir menkıbeye göre çarşıda çıkan bir yangının ardından kendi dükkânının yanmadığını haber alınca "elhamdülillâh" demiş, fakat dükkânları yananların üzüntülerini paylaşmadığı için hata ettiğini anlamış ve otuz yıl Allah'tan af dilemiştir (İbnü'l-Cevzî, II, 371).

Serî es-Sakatî, müridler için zühd ve tasavvuf yoluna intisap etmeden önce hadis tahsilinin gerekli olduğu, aksi halde dinî hayatın gevşekliğe sürükleneceği görüşündedir (Sülemî, s. 55). Müridi Cüneyd'e, "Allah sana önce sûfilîği, sonra hadisi öğrenen değil önce hadisi, sonra sûfilîği öğrenen bir kişi olmayı nasip etsin" diye dua etmişti (Ebû Tâlib el-Mekkî, I, 322). Bununla birlikte Bişr el-Hâfî gibi hadis rivayet etmekten çok hadisin anlamını kavramaya önem vermiş, bu sebeple fazla hadis rivayet etmemiştir. Serî'ye göre sünnet üzere azîmet ehli olmak bid'at üzere çokça yapılan amelden daha hayırlıdır (Sülemî, s. 52).

Onun tasavvuf anlayışında şer'î ve zâhirî hükümlere riayet esastır. İlim ancak amele ulaştırdığı ölçüde değerlidir ve sûfinin ulaştığı mârifet nuru ondaki takvâ nurunu söndürmemelidir. Allah hakkında mârifet sahibi olmanın âlâmeti O'nun hu-

kukunu gözetmek ve mümkün olduğu kadar nefse tercih etmektir (*a.g.e.*, a.y.). Ârîfî bir temsille anlatan Serî ârifin her yeri ışıklandıran güneş, herkesin yükünü çeken yeryüzü, hayatın kaynağı olan su ve her tarafı aydınlatan meşale gibi olduğunu söyler. Ona göre Kur'an ve hadislerin zâhîrî mânalarıyla çelişen bâtînî bilgi geçersizdir (Ebû Nuaym, X, 121). Bâtînî mârifete ulaşmak için çokça amelde bulunarak nefsin hesaba çekilip eğitilmesi gerekir. Serî'nin bu tavrında tasavvufta nefis muhasebesini esas alan Hâris el-Muhâsibî'nin etkisi vardır.

Serî es-Sakatî kerametlere güvenilmesi ve fazla önem verilmemesi gerektiğini, sûfinin kerametlere sahip olmasının ilâhî mahremiyet perdelerini yırtmasına sebep olacağını söylemiş (Kuşeyrî, s. 65), bir bahçeye girildiğinde ağaçlara konan kuşların, "Selâmunaleyküm ey Allah'ın velîsi" şeklinde dile gelmesi velîde gönül rahatlığına sebep oluyorsa bunun keramete esir olmak anlamına geleceğini ifade etmiş (Ebû Nuaym, X, 118), istidrâcî da "nefsin kusurlarını görmedeki körlük" şeklinde tarif etmiştir (Sülemî, s. 54).

Onun tasavvufî tecrübesinde Allah muhabbeti önemli bir yer tutar. Serî, "Muhabbet ehlinin yüzüne kılıç vurulsa bundan haberi olmaz"; "Allahım! Bana ne ile azap edersen et, yeter ki aramıza perde koymak suretiyle azap etme" sözleriyle aşk derecesindeki muhabbeti fenâ ve ittihâd haliyle irtibatlandırmıştır (*a.g.e.*, s. 51; Ebû Nuaym, X, 120). Tasavvufu güzel ahlâka ulaşma şeklinde algılayan Serî'ye göre farzları yerine getirmek, haramlardan kaçınmak, gaflette olmamak, çokça sadaka vermek, tövbekâr ve şefkatli olmak erdemli kişilerin ahlâkıdır (Ebû Nuaym, X, 123). Güzel ahlâk insanları incitmemek, kin beslemeden ve öç almayı düşünmeden halktan gelen eziyetlere katlanmaktır (Sülemî, s. 53). Bu ahlâk anlayışı onun melâmetî tavrının bir sonucudur. Serî es-Sakatî, "seyyidü't-tâife" diye anılan Bağdat tasavvuf ekolünün kurucusu Cüneyd-i Bağdâdî'yi yetiştirerek kendinden sonraki sûfiler üzerinde etkili olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 322; Sülemî, *Tabakât*, s. 48-55; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 48, 116-127; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 211; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 64, 65, 761; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb*, s. 137, 558; Herevî, *Tabakât*, s. 96-97; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-sâfve*, II, 371; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretül-evliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 354-366; İbn Hallikân,

Vefeyât, II, 357-359; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisâ-nü'l-Mizân*, Beyrut 1390/1971, III, 13; Lâmiî, *Ne-fehât Tercümesi*, s. 106; Şa'rânî, *e't-Tabakât*, I, 74; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 231-233; M. Celâl Şeref, *Dirâsât fi't-tasavvufi'l-İslâmî*, Beyrut 1404/1984, s. 179; Abdülhüseyn Zerrînkûb, *Cüstücdü der Tasavvufi'îrân*, Tahran 1369 hş., s. 114-117; Azîz Seyyid Câsim, *Mutaşavvifetü Bağdâd*, Bağdad 1997, s. 119-130; Tahsin Yazıcı, "Serî-üs-Sakatî", *İA*, X, 520; B. Reinert, "Sarî al-Sakâtî", *EI²* (İng.), IX, 56-59.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

SERİKA

(bk. İNTİHAL).

SERİYYE

(السرية)

Hz. Peygamber'in bizzat katılmayıp görevlendirdiği kumandanlarla sevk ve idare ettiği sefer.

Sözlükte "gece yolculuğu yapmak veya yaptırmak, geceleyin yola çıkmak" anlamındaki *serâ* kökünden türeyen *seriyye* "askerî birlik, silâhlı tim, ordunun bir bölümü" mânalarına gelir. Bu askerî birliklere görevlerinin gereği olarak çok defa geceleyin yol almaları, gizli hareket etmeleri ve baskın şeklinde harekât planı yürütmeleri dolayısıyla *seriyye* adı verilmiştir. Kelime terim olarak Resûl-i Ekrem'in hedef ve planlarını kendisinin belirlediği, ancak bizzat kumanda etmeyip sahâbeden birinin kumandasında gönderdiği askerî birlik ve harekâtlar için kullanılmıştır. Bu yönüyle Resûlullah'ın kumanda ettiği askerî seferleri ifade eden gazveden ayrılır. Harekât planları, asker sayısı ve operasyon biçimleri açısından gazve ile *seriyye* arasında fark varsa da bu iki terimin ayrılmasında en önemli belirleyici unsur Hz. Peygamber'in bizzat kumanda edip etmemesidir. Bununla birlikte Bi'rîmaûne, Zâtüsselâsil ve Mûte gibi bazı *seriyyelere* kelimenin sözlük anlamından hareketle gazve adının verildiğini görmek mümkündür. Ayrıca bu durumun askerî harekâtın büyüklüğü ve özellikleriyle de ilgili olduğu söylenebilir. Öte yandan gazve ile aynı kökten türeyen ve "savaş, savaş yeri, savaş anı" anlamlarını taşıyan "megzâ"nın çoğulu "megâzî" de Resûl-i Ekrem'in gazve ve *seriyyelerinin* tamamını içeren bir terim olarak kullanılmış, bu konuda yazılan eserlere "kitâbü'l-megâzî" denilmiştir; bunların en meşhuru Vâkıdî'nin kitabıdır. Kaynaklarda *seriyye* karşılığında bazan "ba's" (göndermek, sevk etmek) teriminin, ayrıca "vak'a,

yevm" gibi kelimelerin hem gazve hem *seriyye* için kullanıldığı görülür.

Hz. Peygamber'in hicretten kısa bir süre sonra başlattığı fiilî mücadele döneminin en önemli faaliyetlerinden olan *seriyyeler* gerek strateji ve savaş taktikleri gerekse dinî ve siyasî sonuçları bakımından büyük önem taşır. Ayrıca kalıcı ve düzenli askerî gücün oluşumunda planlı tatbikat rolü oynamış, askerî ve idarî açıdan uygulamalı eğitim imkânı sağlamıştır. *Seriyyeler*in amacı gazvelerle bütünlük içinde, *İslâmiyet*'in yayılmasına engel oluşturan unsurları bertaraf etmek, müslümanları madî ve mânevî baskılardan kurtararak dinlerini özgürce yaşayabilecekleri bir ortam sağlamaktır. Bunun yanında *seriyyelerin* her biri özel stratejik amaçları olan askerî operasyonlardır ve bu açıdan bakıldığında sebep ve sonuçları itibarıyla dört ana grupta toplanmaları mümkündür. Birincisi Suriye ticaret yolunu kontrol altına almaya yönelik, Kureys kervanlarını takip eden *seriyyelerdir*. Hicretin ilk iki yılında yoğun biçimde sevk edilen bu *seriyyelerle* ekonomik ve siyasal ambargo stratejisi uygulanarak Kureys'in ticareti engellenmeye, böylece bir taraftan onları iktisadî zayıflığa düşürürken bir taraftan da bölgede etkinliğin arttırılmasına ve üstünlüğün ele geçirilmesine çalışılmıştır. Hicretin birinci yılında gönderilen Hamza b. Abdülmuttalib kumandasındaki *İs Seriyyesi*, Ubeyde b. Hâris kumandasındaki *Râbiğ Seriyyesi* ve Sa'd b. Ebû Vakkâs kumandasındaki *Harâr Seriyyesi* bunların başlıcalarıdır.

İkincisi Medine'nin iç ve dış güvenliğini sağlamaya yönelik *seriyyelerdir*. Mekke müşriklerinden ve Medine civarındaki düşman kabilelerden gelen saldırıları karşılamak, yerinde bastırmak ya da gerçekleştiren saldırılara cevap vermek amacıyla taşıyan bu *seriyyelerin* sayısı çoktur ve bunlarda önemli sonuçlar elde edilmiştir. Ebû Seleme el-Mahzûmî'nin Katan, Muhammed b. Mesleme'nin Kuratâ, Ukkâse b. Mihsan'ın Gamre, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Zülkassa, Zeyd b. Hârise'nin Cemûm ve Alkame b. Mücezziz'in *İslâm tarihinde* ilk deniz seferi mahiyetindeki Habeş *seriyyeleri* bu türdendir. Üçüncüsü yine güvenlikle ilgili, istihbarat toplamak ve keşif yapmak için gönderilen *seriyyelerdir*. Hz. Peygamber'in askerî başarısında büyük payı olan bu tür *seriyyelerin* ilki ve en meşhuru, hicretin on yedinci ayına rastlayan recebin başında (Ocak 624) Abdullah b. Cahş'ın kumanda ettiği Nahle *Seriyyesi*'dir. Ab-